

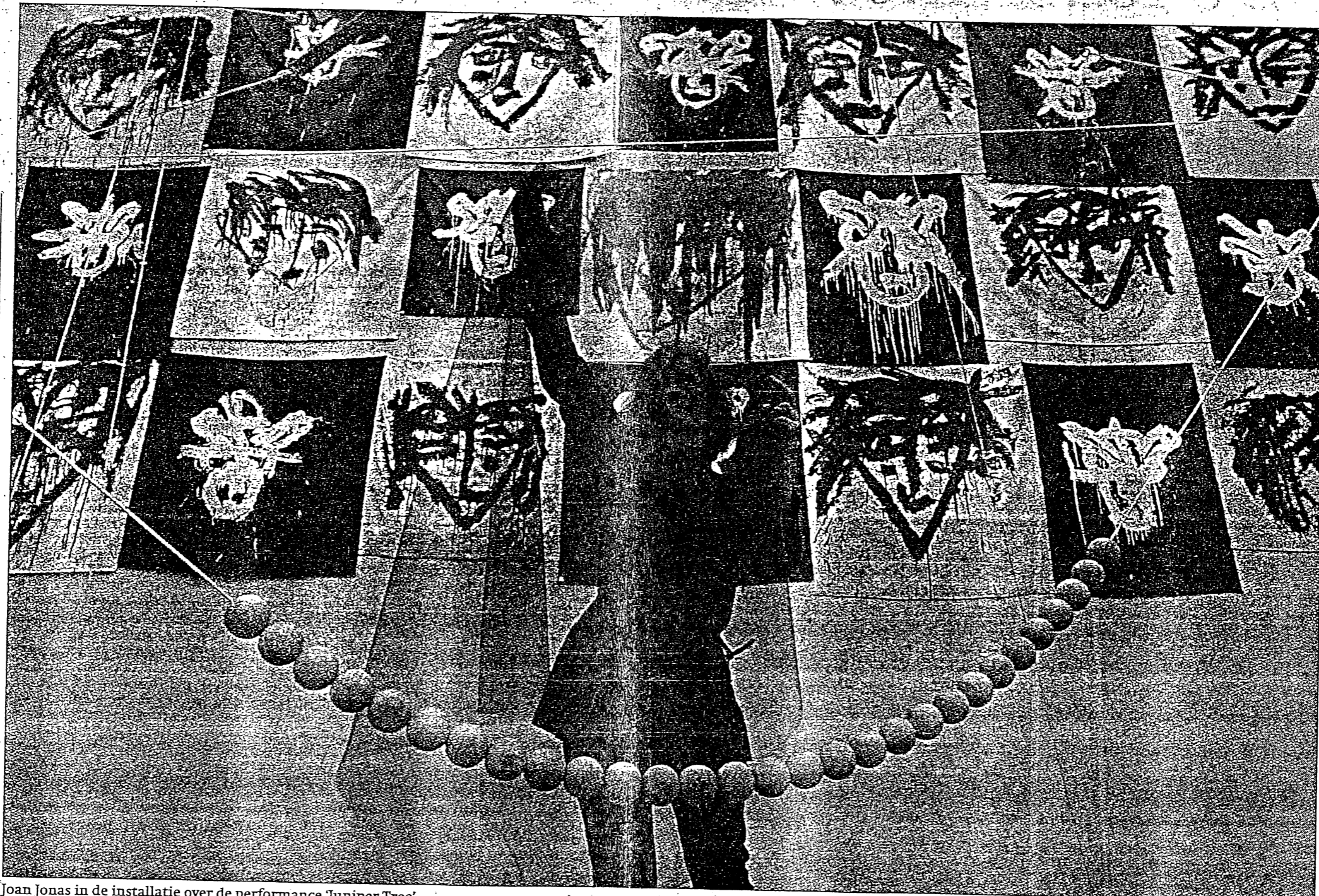
door JAN BART KLASTER

Traditie en avantgarde, oude bekenden en piepjong talent, grote namen en vergeten beroemdheden staan en hangen tegenover elkaar. De één maakt lawaai en is gebio-logeerd door het uiterlijk, de ander predikt stilte en introspectie. De 'oude meesters' blijken nog uiterst fris en het jonge grut put uit het verleden. Rudi Fuchs zingt vanaf vandaag zijn Tweede Couplet en dus ziet het Stedelijk Museum er weer totaal anders uit.

Maandag 25 april

Ik zet mijn nieuwe fiets op een jachtvrije plek in Zuid en loop richting Museumplein. De wind staat van me af en daardoor ben ik in het geheel niet voorbereid op de verschrikking van de kermis, die daar in volle hevigheid te keer gaat. Het Museumplein, dat ze wel het enige echte cultuurplein van Nederland hebben genoemd, staat volgeplempt met monsterlijke gedrochten en krankzinnige snelheidduivels, goed voor een enkel moment van opwindende angst. Ik baan me een weg langs de Roller Coaster, het spookhuis dat enge geluiden uitbreekt en een wildwaterbaan. Het monument voor de vrouwen van Ravensbrück is nog bedolven onder de bloemen die er vorige week bij de herdenking zijn neergelegd. Het onheilspellende gestommel dat voortdurend uit de grijze coulissen van het monument opstijgt, wordt volledig overstemd door het geestdodende house-gestamp waarmee de kermisklanten elkaar willen overstemmen. Op het monument staat een toiletwagen.

Cultuurplein? My ass, zeggen ze in Amerika. Hoe is het in godsnaam mo-

Joan Jonas in de installatie over de performance 'Juniper Tree'

FOTO'S: JOHN SCHAFFER

Body & Soul

formances ook op video vastgelegd. Met Dorine Mignot van dit museum proberen we een min of meer ideale combinatie van de video's van toen met de attributen van toen tot stand te brengen, zodat je een heel nieuwe mogelijkheid tot beleving van dat oudere werk kunt krijgen.

"Ik doe geen performances meer. Dat zou me te veel inspanning kosten. We maken nu met de Toneelgroep Amsterdam een stuk, *Sweeney's waanzin*. Dat gaat eind mei in première in de Westergasfabriek. Je zou kunnen zeggen dat het mijn performance is die door anderen - Elisabeth Andersen, Pierre Bokma en Gerardjan Rijnders - wordt uitgevoerd. Ik vind dat heel opwindend."

"Dat is voor ons in het museum juist zo ongelofelijk boeiend," zegt Bertheux, "dat met Rudi zoeken, dat tasten in het donker tot je licht ziet. Soms lukt dat ook niet, natuurlijk." Op naar Carl Andre (1935). Hij heeft de Nieuwe Vleugel tot zijn beschikking gekregen voor zijn gedichten. Deze *minimal* beeldhouwer, die in het Stedelijk is vertegenwoordigd met een aantal beroemde 'vloersculpturen', was in de jaren vijftig al een dichter, een visuele dichter, want zijn handgeschreven of getypte teksten hebben vooral waarde door de vorm die ze van Andre hebben gekregen. Soms zie je in de letterbeelden al vloersculpturen in het klein.

De presentatie valt me niet mee. Eindelijk lange kijkkasten, keurig belegd met papiertjes waarop woorden, woorden, woorden en losse letters. Voor samenhangende zinnen en gedichten moet je bij Andre niet aankomen. Het gaat hem om de kracht, het beeld, het gevoel dat een woord kan oproepen, maar de verveling slaat bij mij al gauw toe. Na tien velletjes weet ik wel wat de bedoeling is. Andre staat er zelf tevreden bij te kijken. Een wat groot uitgevallen tuinkabouter: blauwe tuinbroek, rood gelaat, grijzig baardje. "Ik maakte als kind al gedichten. Dat was er eerder dan de beelden. Maar vanaf het begin ging het mij al om de eenvoud, de directe manier. Ik ben daar in 1967 mee opgehouden. Toen kreeg je de computer en hoefde je zelf eigenlijk niets meer te doen. De printer braakte gewoon

Klanten elkaar willen overstemmen. Op het monument staat een toiletwa- gen.

Cultuurplein? My ass, zeggen ze in Amerika. Hoe is het in godsnaam mogelijk dat een rechter heeft bepaald dat de volumeknoppen niet wat zachter moeten worden gezet? En waarom moet dit plein op deze manier worden verhengst? Toch niet alleen vanwege het geld dat het stadsdeel Zuid aan huur kan vangen, hoop ik? Het Stedelijk, het Van Gogh, zelfs het wat verder gelegen Concertgebouw lijken in deze poel van platte lol, vette worst en heis kabaal in de verste verte niet meer op de cultuurkastelen die ze toch zijn.

Eenmaal binnen in het Stedelijk dringt gelukkig weinig of niets door van het pretparkrumoer. Dit is een andere wereld, een andere planeet bijna, die lichtjaren verwijderd lijkt. Hoewel... ik ben nog niet binnen of ik zie op de foto's van Corbijn artiesten van wie de stem buiten uit de luidsprekers schalt. Bovendien, de rust en stilte in het Stedelijk zijn slechts schijn. Achter de rieten schermen die heel wat zalen aan de ogen van het publiek onttrekken, wordt hard gewerkt. Timmerlieden, electromonteurs, kunstenaars, conservatoren en suppoosten dwarrelen door elkaar, boren gaten, passen, meten, belichten, halen op kleine hoogwerkers haalsbrekende toeren uit, slepen met allerhande attributen, teneinde van *Couplet II* een perfecte show te maken. In ongeveer twee weken tijds wordt bijna het complete Stedelijk op zijn kop gezet.

De bezoekers van het museum zullen na de opening op vrijdag weinig of niets meer van deze koortsachtige activiteiten merken. Dan is het Stedelijk weer echt een moderne tempel, een plek voor bezinning en emotie, waar uiterlijk en innerlijk met elkaar worden geconfronteerd. *Body and Soul*, daar lijkt deze *Couplet II* in de eerste plaats om te gaan, en om beweging en rust. De vaste klanten zullen merken dat het bijna honderdjarige gebouw aan de binnenzijde voor de zoveelste maal in zijn geschiedenis een complete gedaanteverwisseling heeft ondergaan. Dat wil zeggen dat oude bekende en bijna vergeten kunstenaars uit de catacomben van het museum tevoorschijn zijn getoverd, van het stof zijn ontdaan en in combinatie met jongere, onbekendere kunst worden gepresenteerd in een setting die niet alleen voor het Stedelijk, maar naar mijn bescheiden mening voor de complete kunstwereld hoogst ongebruikelijk is.

Dat blijkt niet zozeer uit het rijtje namen dat ons is gepresenteerd, want bijvoorbeeld Willi Baumeister, Alberto Magnelli, Pierre Soulages, Antonio Tàpies, Brice Marden, Kurt Schwitters, Carl Andre, James Lee Byars en nog zo wat 'grote namen' kom je ook in andere musea voor moderne kunst of op beurzen, monstertentoonstellingen en in de kunsthistorische handboeken tegen. De vrijzinnige, maar zeker niet willekeurige manier

waarop Stedelijk-directeur Fuchs en de zijnen met 'het materiaal' ompringen, zorgen echter wel voor nieuwe doorkijkjes en inzichten, zonder de kijkers op te zadelen met het zoveelste dogma en vooral ook zonder amechtig hijgend mee te lopen met de waan van de dag. Hoe de nieuwe 'ratatouille' van *Couplet II* er uit zal gaan zien, wordt mij vandaag nog niet duidelijk te veel is nog verborgen. Toch word ik al aangenaam verrast. Niet de foto's van Corbijn, die me een te grote dosis uiterlijk vertoon bieden en die hun aantrekkelijkheid te vaak ontlenden aan de zeer vergankelijke roem van de geportretteerden, maar de foto's van de Amerikaan Peter Hujar treffen me recht in het hart: klein van formaat, groot door hun indringendheid. Hujar (1934-1987) heeft bij zijn leven steeds in de schaduw gestaan van collega's als Avedon, Arbus, Newton en Mapplethorpe. Hujar stelde zich in zijn foto's en waarschijnlijk ook in zijn privéleven bescheiden, minder hard, om niet te zeggen poëtischer op. Dat doet echter niets af aan de intensiteit van veel van zijn prenten. Net als Diane Arbus had Peter Hujar een fascinatie voor schrijnende tafelen en mensen waar je bijna niet naar durft te kijken, maar hij benaderde die onderwerpen met wat meer afstand en reserve. De halfvergane lichamen van gestorven kinderen in de catacomben van Palermo zijn niet in de eerste plaats eng of afgrijselijk, maar roepen vooral mededogen op. Je kijkt niet alleen naar het gapende gat van de dood, maar ook naar mensen, kinderen die ooit levend zijn geweest. Deze voorname en humane stilte en de combinatie van lichaam en geest

dragen veel werken van Hajar met zich mee.

Hujar heeft eerder dan Mapplethorpe een rol gespeeld bij de emancipatie van de homoseksuele medemens, maar waar Mapplethorpe in de jaren tachtig staalharde knock outs uitdeelde, bleef Hujar een kleine twintig jaar eerder een scherpzinnige, maar relativerende waarnemer die de kijker nog alle ruimte laat voor een eigen inbreng. Hujar wilde niet schokken, niet showen. De beroemdheden uit de wereld van de kunst zijn bij Hujar geen onbereikbare en onaantastbare wezen, maar gewone mensen in hun eigen, gewone omgeving. Juist die 'gewoonheid' is zo bedriegelijk, want heel bijzonder.

Hujar is een nieuw gezicht in ons land; Willi Baumeister en Kurt Schwitters zijn oude bekenden voor het Stedelijk. Maar hoe lang is het geleden dat de prachtige kleurenflarden, de abstracte sprookjes van Baumeister op zaal te zien waren? Voor een groot deel van het publiek dat naar het Stedelijk komt, moet hij nu een 'nieuw gezicht' zijn, ook omdat zijn werk in de kunstgeschiedenis van de twintigste eeuw zo langzamerhand in de kantlijn terecht is gekomen. Dat kun je nog niet van Schwitters zeggen. Het Stedelijk biedt nu een ensemble werken uit de jaren veertig, dat afkomstig is van de Keulse galerie Gmurzynska. Schwitters is een van die onberwiste grootheden uit de twintigste eeuw die voor veel andere kunstenaars een figuurlijke steunpilaar, of zelfs een vader is geweest. In de schilderijen, die in Engeland moeten zijn ontstaan (in 1940 nam de entartete Schwitters vanuit Oslo de wijk naar Engeland) overheerst een sierlij-

ke muzikaliteit. Het glooiende lijnenspel in combinatie met de zachte kleuren doet aan Hans Arp denken en aan Cesar Domela.

Woensdag 27 april

MET de medewerking van Maarten Bertheux, conservator van het Stedelijk, worden enkele tipjes van de sluier opgelicht; zonder enig probleem worden schermen weggeschoven. Het beeld van het Couplet wordt daarmee al snel wat completer en inzichtelijker. Hard tegenover zacht, buitenkant tegenover binnenkant, oppervlakte tegenover diepte, jaren veertig en vijftig tegenover en in vreedzame coëxistentie met het nu. En zoals gezegd: *body and soul*. Wie nog durft beweren dat Fuchs geen oog en aandacht heeft voor jonge (Nederlandse) kunst, heeft zijn ogen in de zak. De twee monumentale beelden van Jos Kruit (een combinatie van stoere, gebogen ijzere staven en sierlijke paardebene) zijn even ingetogen als van een overtuigende poëtische kracht. En Charlotte Schleiffert en Erik van Lieshout zijn piepjonge (onder de dertig jaar) kunstenaars, die voor niets en niemand opzij gaan. 'Zware gevallen van schilderkunst' noemt Fuchs hun werk in het Bulletin van het Stedelijk. Wat hij daar nu precies onder verstaat, weet ik niet, maar zeker is dat hun schilderijen als klappen onder de gordel (in het geval Lieshout soms bijna in letterlijke zin) aankomen. Dit kun je niet mooi meer noemen, ook niet mooi van lelijkheid, maar bewust lelijk en over de schreef. Schleiffert schildert hedendaagse

house-meisjes, mannenlijven met taetoeages en overall gepiercte ringen; zo vet en heftig, dat je er bekant niet goed van wordt. In een ander kabinet is zij wat landschappelijker, wat ruimer van opvatting, maar zeker zo rigoureuus. Een 'Nieuwe Wilde' in het kwadraat. Erik van Lieshout doet niets voor haar onder. Een paar buitengewoon lelijke zwanen roken al zwemmend een buitengewoon smerig sigaretje. En daarnaast hangen dan gemutileerde schaamsstreken die helemaal niets te verhullen hebben. Onsmakelijkheid troef, misschien is het dat wat Fuchs met 'zware gevallen van schilderkunst' bedoelde. Nee, dan Domenico Bianchi (1955), een Italiaan van een iets oudere generatie. Zijn grote schilderijen, opgebouwd uit bijenwas en pigment, zinderen van warmte (het geel en het rood van de zon) en stralen de zalen uit. Je ziet ook hoe deze schilderijen laag voor laag zijn gegroeid, hoe Bianchi een soort compilatie heeft willen maken van sierlijke bewegingen (kalligrafie), organische vormen van groei en bloei en een sprookjesachtige abstracte atmosfeer. Ondanks de overdonderend grote afmeting van het centrale werk in de zogeheten Erezal is er geen sprake van krachtpatserij. Rust, stilte, het binnenste naar buiten. Ik moet ook denken aan de Schwitters-werken van gisteren. Natuurlijk kent Bianchi diens werk. De recente schilderijen van Brice Marden zijn minder rustig en rustgevend dan Bianchi's werk, maar ook bij deze Amerikaan is er sprake van het zoeken naar innerlijk evenwicht, naar het bezwerven van een richtingloze expressie. Ruim tien jaar geleden zag ik zijn matte, egale kleurvlakken ook in

het Stedelijk en ik herinner me dat ik me er stierlijk bij verveelde. Het kan zijn dat anderen er als het ware in wegdrijven en Marsden zagen als het toppunt van concentratie en introspectie, maar bij mij wordt zelfs niet het dunste snaartje tot trillen gebracht. Het nieuwere werk doet dat wel. Het subtiele lijnenspel, de vanzelfsprekende, natuurlijke beweging van de hand die de kwast vasthoudt, wil ik wel volgen, zoals ik heel lang naar een spin kan kijken die een web weeft, of naar een kalligraaf die, alsof het niets is, onwezenlijk sierlijke figuren op het papier tovert, die pas bij nadere beschouwing iets van hun geheim prijs geven. De dwarsverbanden van *Couplet II* worden zo al enigszins zichtbaar, en wat mij betreft vooral voelbaar. Ik voel de nabijheid van Bianchi en ook Dubuffets schilderijen - ze hangen dicht in de buurt van Marden - die als legpuzzels zijn opgebouwd. Beweging, kalligrafie, onderzoek van het eigen en andermans lichaam zijn op de benedenverdieping ook terug te vinden in de ruime presentatie van Joan Jonas (1936). Een fenomeen uit de performance-hausse van de jaren zestig en zeventig; bijna vergeten, maar interessant en goed genoeg bevonden om de hedendaagse kunst, die zo overdadig is gericht op het maken van installaties, te revitaliseren. Wat rest van haar vertoningen was opgeborgen in drie kisten. "Het was voor mij ook een verrassing wat er tevoorschijn kwam," vertelt Jonas. "Toen ik mijn eigen kleren op de paspoppen van het Stedelijk zag, die ik bij mijn performances heb gebruikt, was het of ik voor het eerst naar mezelf keek. Ik schrok, ja, al zijn die per-

manier. Ik ben daar in 1967 mee opgehouden. Toen kreeg je de computer en hoefde je zelf eigenlijk niets meer te doen. De printer braakte gewoon de opdrachten uit. Het was voor mij zinloos. Nu maak ik af en toe nog wel eens wat met de hand.

"Nee, ik wil absoluut niet op de foto," zegt Andre, als fotograaf John Schaffer een poging waagt. Hij kijkt uiterst vijandig naar de camera en wordt nog roder dan hij al is. "Ik heb een foto-fobie. Maak maar een foto van het werk. Als ik daar tussen ga staan, ben ik belangrijker en dat is een verkeerd uitgangspunt. Het werk moet het doen."

Donderdag 28 april

EEN lange tafel in de kamer naast Fuchs aan het hoofd. Een vijftiental journalisten luistert toe, lepelt soep of eet een broodje. Fuchs oreert, verdekt zijn *Couplet*. Hij zegt dat hij bij de vorige gelegenheid is geraakt is door de kritiek van collega Den Hartog Jager van *HP/De Tijd*, die het Stedelijk een 'mausoleum' heeft genoemd. De betrokkene bloost, maar is zichtbaar ook gestreeld.

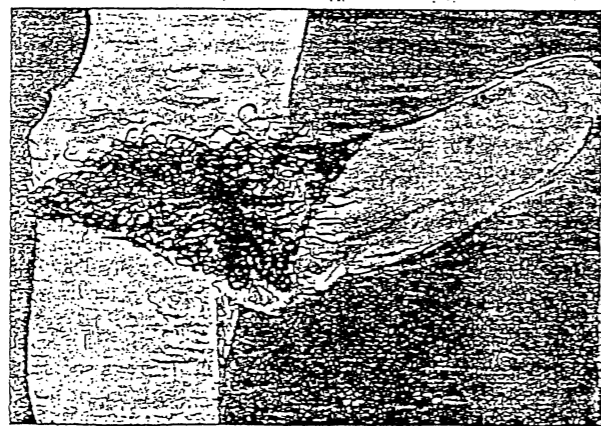
Fuchs pareert rustig en zoals gebruikelijk neemt hij er de tijd voor. "Volgens sommigen moeten we ons storten op de allerjongste kunst. Maar zelf vind ik dat alle goede kunst altijd gezien moet kunnen worden, al was het maar om het niet te vergeten. Ik wil niet meedoen aan modieuze kunst, aan kunst die door een meerderheid als esthetisch correct wordt gezien. Dan ben ik maar lid van de minderheid.

"We zouden, net als de Tate Gallery in Londen of veel Amerikaanse musea, kunnen kiezen voor veilige kunst. Matisse of Picasso. Dan komt het publiek vanzelf. Dat is het geheid succesvolle. Wij zoeken juist de oude, onbekend gebleven of geworden kunstenaars op, die daarom weer nieuw zijn en daarnaast kijken we naar jongere kunst en de banden met de traditie. Want we willen ook geen *Kunsthalle* zijn."

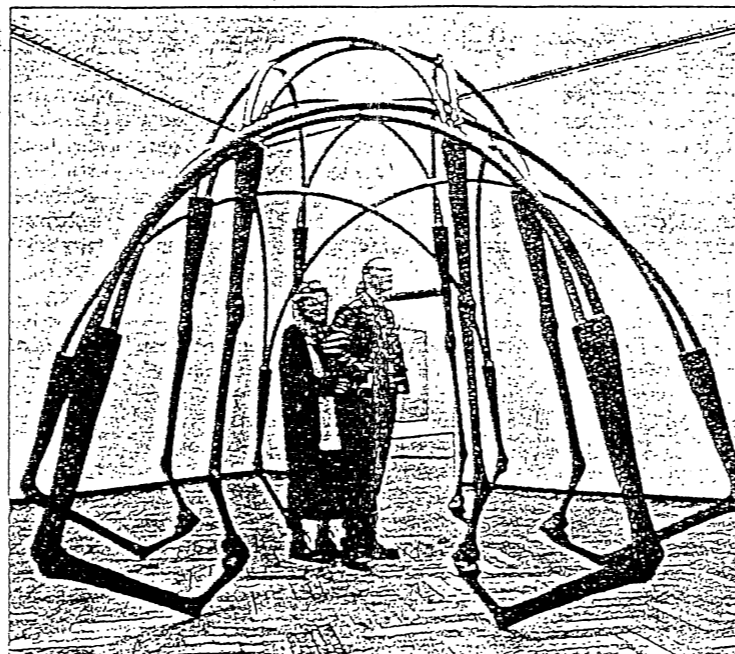
"Niets ligt nog vast. We kunnen nog zo veel kanten uit zonder mee te hoeven lopen in het gareel van anderen. In ieder geval zijn Van Lieshout en Schleiffert zeker niet artistiek correct. Ze breken door dat modieuze heen, trekken zich nergens iets van aan. Dat doorbreken van het taboe, het doen wat niet hoort, dat zal mij altijd blijven bezighouden.

"Als u vindt dat ik me verdedig, dan is dat misschien wel waar. De cultuur staat onder druk. Die moet worden verdedigd. Het leven van dag tot dag à la CNN levert een heel andere kijk op de dingen op. Dat vind ik gevaarlijk. Hoe lang duurt het tot er nog maar heel weinig mensen zijn die nog in staat zijn om naar een schilderij te kijken? Daar proberen we wat aan te doen. Waar het op uitdraait... We zullen zien."

Couplet II. Stedelijk Museum Amsterdam. Dagelijks 11-17 uur. Tot eind juni.

Schilderij van Erik van Lieshout

Sculptuur van Jos Kruit

Schilderij van Charlotte Schleiffert